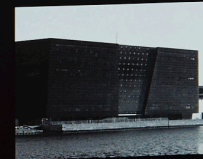

NU STÅR DET DÅR,
SVART, STORT OCH
SKIMRANDE. ETT
BIBLIOTEK FÖR DET
KOMMANDE
MILLENNIET. HÄR HAR
ARKITEKTERNA OCH
BESTÄLLÄREN KALLAR
DET 90-TALET'S MEST
FUNKTIONELLA
DANSKARNA. DE
SKÅLAR STOLT FÖR
ETT NYTT LANDMÄRKE
DET KUNGLIGA
BIBLIOTEKET I
KÖPENHAMN.

AV MÅRK ISITT BILD: JØRGEN TRUE

EN
SORT
GULD

Fasaden mot vattnet är skapad enligt samma princip som I. M. Pais pyramider i Louvren. Glasväggen består av ett system av drag- och trycketag med en spännkraft i de lodräta systemen på upp till tio ton. Föregående uppslag: Nacionalbiblioteket har landat mitt i Köpenhamns historiska centrum, intill Børsen, Rigsarkivet och Christiansborg.

Atriumgården är med sina 24 meter i tak bibliotekets självklara centrum. Från läsesalarna på de böjande balkongerna kan man se ut genom det stora glasfönstret och ner i Christianshavns kanal. De båda rullbanden leder från bottenplan till utlåningsavdelningen på C-plan. Trappan i den cirkulära öppningen på A-plan leder ner till den stora utställningshallen.

Bom bam boom bom bam bom bam tuut-tu-tuut! Bom bam bom bam bom bam tuut-tu-tuut! Ba-daaaam!!!!

Där, just i det ögonblicket, det är då benkonan förvandlas till ett rymskepp. Från att alldeles nysa ha varit i handen på en galen apa så kastas det högt högt högt upp i luften och – klipp – plötsligt svävar det fritt och ljudlöst i rymden och året är 2001.

Det är människans födelse och framtid i ett enda sprakande ögonblick – från Lascaux till "the final frontier", bara så där. Och allt är tack vare Stenen. Den stora svarta monoliten. Den som kommer nedglidande från ingenstans och landar i sanden utanför apornas grottor. De hoppar och skriker, lopporna är plötsligt inte lika intressanta. Stenen trollbänder dem. Men så – bom bam bom bam, in kommer "Also Sprach Zarathustra".

Svarta monoliten har den effekten. Inte bara i Stanley Kubricks 2001 – ett rymdäventyr. Där de slår ner förblir ingenting sig likt i Danmark, till exempel, i Köpenhamn, där landade nyligen en liknande fast mycket större, svart som afrikansk granit den också, den 9/9 1999, varmt som i juli var det. Och ännu har ingen ens vågat föreställa sig vad den kommer att innebära för landet. 24 meter hög, 40 meter bred, 80 meter lång, allt som allt 40.000 kvadratmeter på åtta våningsplan. Med andra ord – för att fortsätta sci-fi referenserna – vi snackar Deep Impact.

En av den elektroniska tidsäklerns mest paradoxala bieffekter är det sätt på vilken den förnyat vårt intresse för böcker. Det är som om, ju mer vi sitter där framför våra datorer, desto mer får vi lust att faktiskt hålla bokstärerna och bilderna i handen. Se, kanna, beröra och slutligen läsa. Som om datorernas immateriella värld ökat vår lust att rent fysiskt stifta bekantskap med materialet.

Kanske är det det som gjort att politiker, som under 80-talet pumpade hela kulturbudgeten in i prestigefyllda museibyggen, idag har skiftat fokus. Nu är det prestigefyllda biblioteksbyggen som gäller, och några såna har det som bekant blivit under de gångna tio åren.

Vi har Tysklands nya Nationalbibliotek i Frankfurt (av Arat, Kaiser, Kaiser), det nya British Library (signerat Colin St. John Wilson), Estlands nya i Tallinn (Raine Karp), ett nytt i Tokyo, ett nytt i Saudi-Arabien (Mario Botta), flera nya folkbibliotek i Kina (det är bibliotekens år i år, inte harens).

Sen har vi Ryssland, med ett riktigt elefantbygge i Sankt Petersburg (Leopoldo) – du har det på vänster hand när du åker från flygplatsen längs Moskvosky Prospect. Hela 20 miljoner böcker får plats, och – nu ska vi se – det

innebär att, jo, ryssarna slår faktiskt Très Grand Bibliothèque och Dominique Perrault i Paris med åtta miljoner böcker.

Här hemma i Skandinavien har det inte heller ståt still. Alla minns – men försöker glömma – tillbyggnaden av Kungliga biblioteket i Humlegården (ritat av Kåbe Arkitekter och en överkörd Jan Henriksson). I Göteborg har vi det Asplund-inspirerade biblioteket i Handelshögskolan (Erséus, Frenning och Sjögren) och i Malmö det lika Asplund-inspirerade stadsbiblioteket (Henning Larsen), båda Kasper Sahlin-belönade, 1995 respektive 1997. Och i Oslo, där invigdes alldeles nyligen ett nytt universitetsbibliotek (Telje, Torp og Aasen).

Världens kanske mest prestigefyllda biblioteksprojekt är det i Alexandria (Snodhetra). Det ska vara färdigställt sensommar 2000. Före Kristus var det här all världens vetande fanns samlat, sägs det, och att institutionen nu återupptärs är väl ett godt bevis på att boken återvinner förlorat mark.

Bland alla dessa mer eller mindre herkuliska projekt står nu också det nya Nationalbiblioteket i Köpenhamn, svart, kompakt, nästan hotfullt. På randen till vattnet nere på Christians Bygge balanserar det – den stegrade söderfasaden faktiskt hänger ut över frakthäarna. Ser man byggnaden från någon av de flankerande broarna, Langebo i väst eller Knippelbo i öst, ser det ut som om denna svarta monolit kommit störtande med väldig fart från rymden, plöjt rakt över kajen och ner mot hamnfronten där den till slut stannat med ett ryck. Hela den väldiga byggnadsroppen är skjuten framöver och snett uppåt väster; trots sin sluta form signalerar den liv och rörelse.

Att *Politikens* arkitekturrecensent Henrik Sten Møller kallat detta 500 miljoners-hus för "begivenhetsarkitektur" är således inte så konstigt. Redan i september, när Drottning Margrete klippte bandet, var byggnaden en stor succé. En Sort Guld vid Den Sorte Diamant, sittande på den 110 meter långa kaitrappan längs Soren Kierkegaards Plads – *deligt*. Här fanns mycket att titta på och fundera kring. Till exempel, hur tvättar man fönstren på söderfasaden när den sluttar inåt på det där viset? (Svar: från en hydraulisk lift som kan göras så liten att den kan rullas in genom en vanlig dörröppning och tvätta fönstren även på insidan.) Eller, hur kan en byggnadsropp av tung svart granit vila på en bas av glas? (Svar: stenarna stödjer inte på marken utan är instoppade i ett nät av stål- och aluminiumramar som är förankrad i de 60 massiva pelare som är placerade i byggnadens perimetret).

Sedan snurrdörrarna öppnades för allmänheten har biblioteket haft mellan 2.000 och 4.000 dagliga besökare. Håller de siffrorna kommer Det Kongelige att vara den mest besökta kulturinstitutionen i Danmark år 2000. Inte dåligt för ett forskningsbibliotek. Å andra sidan, Diamanten tillhandahåller hela 4,6 miljoner böcker, och bland dem ett exemplar av Gutenbergs bibel (för övrigt nämnd från Sverige under Stora nordiska kriget på 1700-talet). Där till extraknacker byggnaden som ett regelrikt kulturbus: på etageplanet en konsertsal för mindre symfoniorkestrar; i källarplanet 14.000 kvadratmeter utställningsyta; och i restaurang Soren K (Kierkegaard igen), med utsikt över hamninloppet, gör Jens Heiding det han tidigare gjorde så bra på Restaurang Rust på Nørrebro: smaltmat av moletrest skandinaviskt smitt.

Ändå är det arkitekturen folk kommer för att uppleva. Byggnadens färg och form är mest iögonfallande, förstås: biblioteket är som ett skrin, en Pandoras ask som ingen kan låta bli att kika in i. Placeringen är inte heller så dum – i vackert söderläge, med utsikt rakt ner genom Christianshavns kanal. Faktum är, att sedan biblioteket kom på tal har hela det här området fått sig ett uppsving. På andra sidan hamninloppet invigdes nyligen ett nytt huvudkontor för Unibank, en magnifikt genomarbetad byggnad av svensk(o)vanen Henning Larsen. Och längre ner i kanalen ligger Holmen – ett Nordens Venedig håller på att skapas där.

Ingen av dessa projekt kan dock mäta sig med Det Kongelige. Den Sorte Diamant är arkitektur med – attityd. För första gången sedan, tja, Arne Jacobsen ritade sss Royal Hotel på 50-talet (se *Forum Special 99-00*), har danskarna fått en byggnad som verkligen står för sig själv; biblioteket gör absolut ingenting för att passa in. Naturligtvis drar den nytta av platsen – mest uppenbart genom sin gladsade fasad mot vattnet – men att underordna sig det intilliggande originalbiblioteket från 1906, det var det aldrig tal om för arkitekterna Schmidt, Hammer & Lassen.

Kim Holst Jensen gör en sväpande gest över Soren Kierkegaards Plads.

– Vi känner den från historien, säger han och skjuvar fram hakan något. Från Notre Dame och Peterskyrkan och från Pompidoutrentet, om du vill, den stora platsen framför den stora byggnaden.

Så skratar han.

– Åh, Henning Larsen skulle egentligen byggt ett musikhus lite längre bort här på kajen och det var därför vi ritade entrén åt det här hållet. Det hade varit snyggt med de båda institutionerna mitt emot varandra, på var sin

sida om Kierkegaards Plads. Men projektet lades ner. Hade vi vetat det hade nog entrén placerats i söderfasaden istället."

35-årige Kim Holst Jensen är Schmidt, Hammer & Lassens fjärde och yngste delägare. Han började på Århus-firman bara något år efter sin examen från stans arkitektskola och har nu arbetat där i tio år. När han anställdes var han nummer 8. Idag är de 85. – Det är stort, vi är ett av de största kontorerna i Danmark. Vi har mellan 15 och 20 projekt på gång samtidigt. Just nu bygger vi ett väldigt bankhus för Nykredit, inte långt härifrån. Det kommer få en av de största attiumgårdarna i Danmark, 35 meter hög, tio meter högre än här. Dessutom har vi ritat ett nytt Konstmuseum hemma i Århus, ett byggprojekt som fick grönt ljus för bara några dagar sedan. Alldeles här nere, vid Cappellaakjen, där har vi tre trätt spanande punkthus klara. Och jag får vilja reda på att vi blivit inbjudna till en tävling om ett nytt etnografiskt museum i Paris.

Parisprojektet betyder att Holst Jensen och kompani för första gången får chans att mäta sig med de verkligt stora, de där giganterna vars verk de kuskat världen runt för att studera: Jean Nouvel, Renzo Piano, Rem Koolhaas, MVRDV, Norman Foster, Tadao Ando – hela världseliten är med och slåss. Och hur känns det, Kim? Det måste vara ett fantastiskt erkännande?

– Tja, svarar han med en axelryckning och vänder sig mot det i kvällningen varmt upplysta biblioteket.

– Du, ska vi inte gå in och kika?

– Det här med att förvandla biblioteket till ett kulturhus, det var min idé, säger biblioteksdirektören Erland Kolding Nielsen. Egentligen har Det Kongelige i flera år varit ett museum, men vi har aldrig kunnat profilera oss som ett sådant eftersom vi inte haft plats för några utställningar. Min näsättning har varit att öppna samlingarna så att fler än bara forskare får se dem. Och det behövs, för här har vi nordens största och mest betydande samlingar.

– Kanske om vi svenskar gick loss och plundrade Uppsala, Kungliga biblioteket och Skokloster och lite annat så skulle ni kunna skrapa ihop nåt motsvarande. Här har vi handskrifter från det åttonde århundradet som skulle inbringa över 100 miljoner danska kronor per styck på auktion. Vi har Gutenbergs bibel. Men vad är det för mening med att förvara dessa i dyra kassaskåpssäkra klimatstyrda magasin om vi aldrig visar upp dem?

Det är nog ingen överdrift att säga att Erland Kolding Nielsen varit något av sin:s femte medlem under de senaste sex åren. "En

glimrande man, mycket inspirerande," säger Holst Jensen och mumlar något om "bäste beställaren någonsin". Djupdyker man i arkiven (Den Sorte har 300 aldeles utomordentliga sökstationer) så förstår man vad han menar. Läs och lär, för här följer fyra steg till att bli en bättre beställare:

Steg 1: Redan på tävlingsstadiet utmärkte sig Kolding Nielsen. Han gjorde något som väl ingen arkitekt hört talas om. Han skrev själv byggprogrammet till tävlingen. Visst, några proffs fick fila till det men, "Annars var det min skapelse". Där till presenterade han en kravspecifikation för varje rum. Och eftersom den var rätt komplicerad upprättade han en databas, så att arkitekterna lättare kunde hålla reda på alla fakta och finesser.

Steg 2: När det sen blev dags att välja en vinnare dök han upp igen. Fyra anonyma förslag hade plockats ur en hög på 30 men jurymedlemmarna drog åt olika håll. Köpenhamns överborgmästare ville ha förslaget man internt kallade "Papperskorgen". Ett par av arkitekterna föredrog "Underjords-förslaget". Och Kulturminister Jytte Hilden gillade "Bokormen". Kolding Nielsen däremot, han röstade för "Den svarta fyrkanten". "Det var det förslag som bäst infriade kraven på framtidens bibliotek," slog han fast.

Steg 3: Istället för att lägga ut bygget på en byggherre tog Kolding Nielsen och hans manna hela ansvaret. För, som han uttrycker det, "Varför skulle någon annan få lov att bygga vårt hus?"

Steg 4: Slutligen upprättade Kolding Nielsen ett internt byggsekretariat på biblioteket. Dess uppgift var, dels att hålla kontakt med arkitekterna, ingenjörerna och de ekonomiska rådgivarna, dels att stärka bibliotekariernas engagemang i projektet. Bägge uppgifterna tycks han ha lyckats galant med.

– Detta är det mest funktionella nationalbibliotek som har byggts under 90-talet, slår han fast. Vi är mycket stolta över vårt hus. Och det kan arkitekterna också vara.

– Vi kommer nu till hjärtat av huset, säger Holst Jensen när rullbandet släpper av oss på den så kallade Udlandsbroen. I taket har Per Kirkeby målat Nordens största takmålning och medanför glider bilarna ljudlöst förbi. Sammantaget är det tre broar som skjuter ur Diamantens kropp och in i originalbiblioteket på andra sidan Christians Brygge-vägen. Mellan den gamla och den nya byggnaden finns egentligen inga paralleller. Inte för att sin. Här någonting emot n.3. Holms vackra viktoriaiska tegelarkitektur med alla blomsterreliefer, lätta ljuskronor och tunga ekbänklar.

– Men vår utgångspunkt har hela tiden varit

att rita ett bibliotek för det 21:a århundradet.

Trots detta är steget förvånansvärt kort mellan framtid och förflutet. Och det är här sin: visar sin verkliga talang. Övergången mellan de båda biblioteken är knapp märkbar genom att arkitekterna lätit den nord-sydliga huvudaxel som skär genom Holms hus fortsätta vidare, rakt genom Den Sorte och hela vägen ner till hamnfronten. Du åker upp för rullbanden över utlångsbron in i den gamla utlångshallen vidare till den pampiga gamla entrén och ut i den magnifika Bibliotekshaven. Det är raka spåret hela vägen.

Det är ett mätlerligt grepp.

– Materialkonstrasterna är en annan sak vi arbetat mycket med, säger Holst Jensen. Det gamla huset är matt, det nya blankt. Gastenena på Kierkegaards Plads är liten, stenblocken i fasaden stora. Och här inne kontrasterar vi betong mot glas. Här finns alltså hela tiden ett materialmångfald. Vi vill att huset ska kännas, både i hjärtat och i händerna.

Det gör det. Materialet märks, kanske tydligare i Den Sorte än annars eftersom de kontrasterar så markant mot bibliotekets teknik; i cyberrymden är allt svävande, ingen-ting permanent.

Därtill har sin: designat så gott som allt själv. Allt från belysningen på Soren Kierkegaards Plads, över restaurangens "svävande" bord och ledstjärnans svarta små gummuhattar, till den platsgjuta betongen i den böljande atriumgården.

– Att skapa en helhet, det har vi tradition för i Skandinavien, med Asplund och Jacobsen och de andra, men ibland verkar det som om arkitekter struntar i det. Vi vill återuppliva den ambitionen.

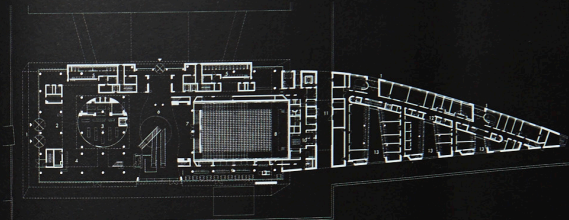
Det är detta helhetsgrepp som givit biblioteket dess starka uttryck. Det är som om man befann sig i ett alldeles eget litet universum, som om världen utanför inte existerade.

Ungéfar samma effekt som en bra bok ger, alltså?

– Precis. Ta en sin som Milan Kundera. Det sätt han skriver, det sätt han behandlar tiden. När man läser boken så är man där, ingen annanstans.

– Så får det gärna kännas här också.

Läsesalarna är öppna i två plan. De specialritade borden är utförda i oljad lönn, samma material som använts på golvet på balkongerna. Här varit ett begränsat antal material till ett minimum.

Den ene av bibliotekets två takterrasser. Glaslänterninerna leder dagsljus ner till F-nivån. På kvällen förvandlas de till ljusskulpturer. Terrasserna är förbehållna bibliotekets personal, vars kontor är belägna längs Diamantens fasad. Biblioteksdirektören sitter högst upp i husets sydöstra hörn. Detta gatuplanet, med den intilliggande kontorsbyggnaden, Finken kallad. Bibliotekets entré är belägen på den västra kortsidan, mot Søren Kirkegårds Plads.

